

Nina Mešl, Nataša Omladič Ograjenešek

IZVIREN DELOVNI PROJEKT POMOČI V KRIZNEM CENTRU ZA MLADE

MODEL IN UPORABA

Otroci in mladostniki, ki zaradi osebne stiske vidijo rešitev v hitrem začasnem umiku iz okolja, v katerem živijo, lahko v zadnjih desetih letih poiščejo pomoč v kriznih centrih za mlade. Ta oblika pomoči se je začela v Sloveniji razvijati z ustanovitvijo Kriznega centra za mlade Ljubljana; danes krizni centri delujejo že v šestih mestih po državi.

V krizni center za mlade po navadi pridejo otroci in mladostniki, ki so utrpeli različne travme. Družinsko nasilje, katerega pogoste žrtve so ti otroci in mladostniki, ima dodatno težo, saj je tu travmatski udarec večji, ker je storilec otroku ali mladostniku blizu in se situacija pogosto ponavlja, zato je družinsko nasilje v psihološkem smislu najhujše (Mikuš Kos, Slodnjak 2000: 13).

Za okrevanje osebe, ki je doživela travmatski dogodek, je zelo pomembna strokovna pomoč (Arambašič 2000, Mikuš Kos, Slodnjak 2000, Miller 2000), za učinkovito pomoč pa so potrebna poglobljena, dodatna znanja (Mikuš Kos, Slodnjak 2000: 7). Zagotovo dodatna znanja potrebujejo tudi zaposleni v kriznih centrih za mlade, ki se dnevno srečujejo z otroki in mladostniki v krizi.

Otroci in mladostniki lahko bivajo v kriznem centru enaindvajset dni. Vizek Vidović in Arambašič (2000: 59–60) definirata cilje krizne intervencije kot splošne in posebne. Splošni cilji so:

- zmanjšanje intenzivnosti stresa,
- zaščita pred dodatnimi stresorji,
- pomoč pri organiziranju in mobiliziranju moči (pri sebi, v družini, v skupnosti),
- strokovna psihosocialna podpora, da bi čim hitreje in čim lažje vzpostavili nivo funkcioniranja iz obdobja pred krizo,
- ublažitev oz. preprečitev neprilagojenega vedenja in emocionalnih zlomov v prihodnje.

Posebni cilji pa so odvisni od kriznega dogodka, osebnosti človeka itn.:

- neposredno in čim hitrejšo delo na problemu,
- obnovitev prejšnje stopnje psihosocialne prilagoditve okolici, kjer živi,
- razumevanje vloge zunanjih dejavnikov, ki so privedli do krize,
- razumevanje vsebine osebnostnih značilnosti, ki vplivajo na razvoj krize,
- »opremljanje« osebe z novimi postopki, ki ji bodo v pomoč v prihodnjih soočanjih s težavami.

Krizne intervencije imajo v primerjavi z ostalimi vrstami pomoči določene posebnosti (*ibid.*): *časovni vidik* (so kratke in časovno omejene, saj kriza traja omejeno obdobje), *omejeni cilji* (gre za preventivni postopek, v katerem nismo usmerjeni k reševanju težav, ki jih ima oseba mimo konkretne krize), *hitrost* (intervencijo je treba izpeljati čim prej po dogodku), *velika aktivnost in prilagodljivost oseb, ki pomagajo* (uporaba različnih postopkov: emocionalna podpora, čustveno razbremenjevanje, kazanje interesa, empatija, aktivna vključenost v reševanje krize, aktivno poslušanje, definiranje problema, postavljanje konkretnih zahtev, pridobivanje pomoči in sodelovanja drugih ljudi itn.).

V času mladostnikovega bivanja v kriznem centru strokovni delavci skupaj z njim zastavijo projekt reševanja težave, h kateremu povabijo vso družino in poskušajo ustvariti pogoje za nadaljnje skupno življenje, pogoje za to, da bi bila družina bolj »varna« (Rener 2000: 106). Pri tem delu je zelo pomembno znanje o družini kot mali skupini s posebnostmi (družina je skupina z zgodovino, povezujejo jo krvne vezi, je trajna skupina itn.), ki se razlikuje od vseh drugih malih skupin (Čačinovič Vogrinčič 1992, 1998). Pogovor o pravilih, vlogah, komunikacijskih vzorcih itn. prispeva k razvidnosti družinske resničnosti in tudi omogoča dogovor o sodelovanju (Čačinovič Vogrinčič 1999/2000: 22–23).

Družinska skupina ima posebno razvojno pot, ki postavlja njene člane pred vedno nove naloge in novo vzpostavljanje ravnotežja (Čačinovič Vogrinčič 1992: 105); včasih pri tem družina potrebuje pomoč. Otrokov ali mladostnikov odhod od doma opozori, da se v družini nekaj dogaja in da je treba o tem spregovoriti, da postane družinsko dogajanje bolj razvidno in ga je mogoče na novo dogovoriti. Včasih takojšnja vrnitev v matično družino ni mogoča; takrat imajo še zlasti pomembno vlogo zunajdružinske socialne mreže otroka. Delo pa z odhodom otroka v drugo okolje nikakor ni končano, treba ga je zastaviti tako, da bo matična družina dobila pomoč in podporo in bo zmogla otroka pridobiti nazaj (Čačinovič Vogrinčič 2001/2002).

Smernice dela v kriznih centrih se še razvijajo. V prispevku prikazujeva model pomoči, ki smo ga oblikovali v Kriznem centru za mlade Celje; nastal je na podlagi splošnih konceptov pomoči (npr. koncept delovnega odnosa, Čačinovič Vogrinčič 2002; sistemski nauk o socialnem delu, Lüssi 1990, teorija o krizi in kriznih intervencijah, Arambašič 2000 itn.), po šestih letih praktičnih izkušenj pri delu z otroki in mladostniki, ki so pri nas poiskali pomoč, in na podlagi raziskave o procesu dela v Kriznem centru za mlade Celje (Mešl 2003). V nadaljevanju bova prikazali teoretski model po posameznih fazah procesa dela in ga sproti povezovali s praktičnim primerom. Predstavili bova zgodbo mladostnice Sare (po spisni dokumentaciji KCM Celje, dopolnjeni z avtoričinimi opažanji; osebni podatki so spremenjeni).

Sara je šestnajstletno dekle, dijakinja 2. letnika ene celjskih srednjih šol, ki se je oglasila v krizni center za mlade po nasvetu šolske svetovalne delavke. Sara živi z mamo in očetom, ima tudi starejšo sestro, ki študira v Ljubljani. Oče pogosto pije in je takrat običajno verbalno nasilen do ostalih družinskih članov. Vsem v družini grozi, jih zaničuje, zmerja ipd. Sprva je prišla le na pogovor in se še ni odločila, da bi ostala. Potrebovala je nekaj časa, da premisli o ponujeni pomoči. Zlasti jo je obremenjevala odgovornost do mame. Naslednji dan je prišla v krizni center za mlade, s sabo je imela vsa potrebna oblačila in šolske potrebščine.

Zavedava se, da model krizne intervencije, ki ga predstavlja, ne more odgovoriti na vse kritične situacije pri delu, ko mora strokovni delavec na podlagi konkretne situacije, strokovnega

znanja in izkušenj kar najhitreje sprejeti pomembno odločitev in se odzvati »osebno, konkretno, tukaj in zdaj« (Čačinovič Vogrinčič 1999/2000: 9). Lahko pa je model v pomoč, lahko je vodilo, lahko je nekaj, na kar se lahko obrneš, ko ne veš, kako naprej, lahko tudi vidiš, kje si ipd. Hkrati pa je lahko model tudi podlaga za evalvacijo dela, ki je nujna za nadaljnji razvoj stroke.

MODEL KRIZNE INTERVENCIJE¹

Predstavlja svojo idejo pomoči otroku in njegovi družini v kriznem centru za mlade (v nadaljevanju KCM). Najin prispevek je prispevek dveh strok, socialnega dela in socialne pedagogike. Vendar projekt pomoči vedno znova zajame vse, ki so skupaj z otrokom vpleteni v krizno intervencijo, tudi predstavnike drugih strok, zato pri modelu, ko opisujeva delo zaposlenih v KCM, uporabljava izraz »strokovni delavec«, ki vključuje vse stroke na področju socialnega varstva. Le skupaj lahko vedno znova vzpostavimo proces in ustvarimo predlagani model ter ga nato vzdržujemo ves čas krizne intervencije. Z modelom in prikazanim primerom sva želeli operacionalizirati ustvarjanje pogojev za sodelovanje, varovanje časa za delo, ustvarjanje varnega prostora za pogovor, soustvarjanje rešitev, začrtanje skupnega projekta pomoči za vsakega otroka in njegovo družino v krizni situaciji posebej.

ZAČETEK DELA

Delo v kriznem centru za mlade se začne, ko otrok ali mladostnik, še pogosteje pa mladostnica (v šestih letih delovanja KCM Celje je pomoč poiskalo 232 deklet in 113 fantov) na podlagi sprožilnega kriznega dogodka poišče pomoč. Kadar so odnosi v družini močno zaostreni in mladostnik doživlja stisko, je dobro, da se začasno umakne iz družinskega okolja in poišče ter dobi takojšnjo in učinkovito pomoč v kriznem centru za mlade.

¹ Model je v okviru magistrskega dela z naslovom *Analiza procesa dela v Kriznem centru za mlade Celje in oblikovanje modela krizne intervencije: Smernice za delo z vidika konceptov pomoči v socialnem delu* oblikovala Nina Mešl pod mentorstvom Gabi Čačinovič Vogrinčič in Tanje Renner.

Sara doma doživlja psihično nasilje očeta. Včeraj je bilo še posebej hudo. Oče je zmerjal vso družino, grozil, da jih bo ubil. Sara pravi, da tega ne zdrži več. Strah jo je iti domov, hkrati pa jo je tudi strah ostati v KCM, da ne bi oče mami kaj naredil.

V začetni fazi gre za akutno krizo, mladostnik je ranljiv, prizadet ipd.; že odhod otroka ali mladostnika iz družine je stresen zanj in tudi za ostale člane družine (občutki krivde, strah ipd.). Pomembno je, da ima mladostnik zagotovljeno varno, mirno okolje, da dobi oporo in priznanje, ker je poiskal pomoč; zavarovati ga je treba pred dodatnimi stresorji (v tej fazi navadno še ni pripravljen na pogovor s starši). Ves čas dela moramo slediti opredeljenim smernicam krizne intervencije (o tem npr. v Adjukovoić 2000, Arambašič 2000, Grad Tekavčič 1994, Mikuš Kos, Slodnjak 2000).

Krizna intervencija vsebuje pet osnovnih elementov:

- *takojšnost*: pomoč mora biti na voljo kmalu po nastanku neobvladljive krize, saj je takrat posameznik najbolj sprejemljiv za spremembe,
- *bližina problematične situacije*: reševanje problema znotraj okolja, v katerem je kriza nastala,
- *predajanje človeka v krizi*: skrajno zaupanje in predajanje osebe v krizi tistemu, ki mu ponudi pomoč in ki mora biti v začetku reševanja stiske aktivnejši partner, kar pa ne pomeni, da je oseba v krizi pasivna,
- *povezanost z okoljem*: potrebno se je povezati s posamezniki in družino, ki so pomembni za osebo, ki je v krizi,
- *pozitivna naravnost*: spodbujanje osebe v krizi, da je rešitev krizne situacije mogoča (Grad Tekavčič 1994: 2).

Že na sprejemnem pogovoru, ki ga strokovni delavec prilagodi mladostnikovemu počutju, moramo zagotoviti pomoč, ki temelji na pravicah mladih. Strokovni delavec vzpostavi in vzdržuje z mladostnikom odnos, kjer je ta viden, slišan in upoštevan.

Sari dam vedeti, da ni odgovorna za dogajanje nasilja v družini, da ga ne more sama rešiti, da je pomembno, da poskrbi zase, in da je prav, da je prišla. Odslikam ji, da to, kar se dogaja, ni prav, da bi se morala vračati v mirno okolje in ne doma živeti v nenehnem strahu; da so starši odrasli ljudje in bi morali za to poskrbeti.

V začetni fazi procesa dela je pozornost usmerjena v sodelovanje; treba je odkriti, kaj mladostniku sploh pomeni sodelovanje, ga prevesti v njegov jezik. Cilj sprejemnega pogovora je sklenitev dogovora o sodelovanju, ki pomeni prvi korak pri vzpostavljanju delovnega odnosa (več v Čačinovič Vogrinčič 2002).

Odločena je ostati v KCM, dokler od očeta ne dobi potrdila, da se je šel zdraviti. Od nas pričakuje, da ji omogočimo umik iz družine ter da se bo lahko v miru učila. Pričakuje še, da bomo s pogovorom dosegli, da se gre oče zdraviti.

Mladostnik, ki se odloči, da bo začasno živel v KCM, ob sprejemu podpiše pristopno izjavo, da prostovoljno vstopa v KCM, da je seznanjen s pravili KCM in jih sprejema ter da je pripravljen aktivno sodelovati pri reševanju svoje težave. S tem se začne vzpostavljati delovni odnos. Mladostnik dobi izkušnjo, da je povabljen v delovni projekt, ki je usmerjen v soustvarjanje ugodnih razpletov, izkušnjo, da je soodgovoren. S tem dobi tudi izkušnjo, da je kompetenten za svoje življenje, izkušnjo o spoštovanju in dostojanstvu – vse to je vir moči (Saleebey 1997).

V začetni fazi je pomembno posvetiti pozornost tudi otrokovi družini, ki potrebuje sodelovanje. Po sprejemu mladostnika v KCM strokovni delavci v roku štiriindvajsetih ur obvestijo starše o sprejemu njihovega otroka (najpogosteje po telefonu). Starši morajo vedeti, kje je njihov otrok, in dobiti zagotovilo, da je KCM varna izbira. Povedati jim je treba, naj počakajo, da bodo povabljeni v skupen delovni projekt pomoči, ki pomeni priložnost za začetek nečesa novega. Starši so lahko v krizni situaciji bolj odprti za pomoč; krizna situacija jih pripelje k sodelovanju.

Ko obvestim mamo o Sarinem prihodu v KCM, mi pove, da se lahko Sara vrne domov, saj je druga hči že odpeljala očeta k zdravniku. Povem ji, da Sara ostane v KCM in da bomo imeli z možem in njo pogovor v KCM. Mama govori jokavo in pove, da bo jutri druga hči pripeljala Sari ostale stvari.

Zelo pomemben je nato prvi pogovor s staršema, ki je temelj za nadaljnje sodelovanje. Tudi starši potrebujejo izkušnjo o spoštovanju in dostojanstvu, izkušnjo, da so povabljeni (v nasprotnem primeru doživijo razočaranje, kar posledično pomeni tudi nezmožnost nadaljnega sodelovanja).

V prvem delu pogovora naštejemo svoja pozitivna opažanja v zvezi s hčerko in družino. Očeta poskušam razbremeniti občutka krivde in sramote zaradi prejetja strokovne pomoči, češ da jih razumem in da zaradi tega niso drugačni. Predstavim jim, da je to dobra priložnost, da se zadeve izboljšajo in da postane vzdušje v družini bolj sproščeno.

Strokovni delavci ponudijo prostor, kjer lahko povedo starši svojo zgodbo, kjer se lahko razvije dialog in kjer lahko dobijo potrebne informacije. Strokovni delavec ubesedi namen skupnega srečanja, eksplicitno izrazi, kam želi pogovor pripeljati, pojasni koncept delovnega odnosa, ga prevede iz jezika stroke v jezik uporabnika, saj že s tem povabi starše k sodelovanju. Cilj je sodelovanje in sklenitev dogovora o nadaljnjem skupnem delu.

V krizno intervencijo so vključeni vsi vpleteni, tudi predstavniki drugih institucij, in vsi sodelujejo v delovnem projektu. Na začetku krizne intervencije se sestane tim, v katerem sodelujejo mladostnik, strokovni delavec KCM in drugi predstavniki mladostnikove socialne mreže (npr. center za socialno delo). Na tem sestanku udeleženci načrtajo nadaljnje delo, se dogovorijo o nalogah in nato ves čas delovnega procesa evalvirajo dogovore in usklajujejo delo. Če se tim ne oblikuje, lahko pride do podvajanja dela in izgubljanja informacij.

FAZA AKTIVNEGA REŠEVANJA PROBLEMA

Po začetni fazi procesa dela, ko smo z vsemi udeleženi sprejeli dogovor o sodelovanju in z njimi vzpostavili delovni odnos, nadaljujemo delo v smeri snovanja izvirnega delovnega projekta pomoči (Čačinovič Vogrinčič 2002), ki vodi k skupnemu iskanju in soustvarjanju ugodnih razpletov za vso družino. Pomembno je, da je projekt zastavljen tako, da vedno znova povabi in mobilizira vse udeležene.

Starši naj bi se do naslednjic odločili, ali so pripravljeni sodelovati v družinskem svetovanju. Mama je izrazila, da ne želi hoditi na pogovore, saj z otroki veliko pričakujejo od očetovega zdravljenja. Vseeno ostane v svetovalnem procesu, saj hči po prvem pogovoru ni prišla domov in to jo je motiviralo, da vztraja.

Če je treba otroka ali mladostnika začasno zavarovati pred družino ali če nam v procesu dela ni uspelo pridobiti staršev k sodelovanju ali ustvariti pogojev za takojšnjo mladostnikovo vrnitev v družino, je treba zanj vzpostaviti izvirni delovni projekt, v katerem je zelo pomembna krepitev mladostnika in ustvarjanje varne socialne mreže. Mladostniku ponudimo čim več informacij o možnostih življenja v zunajdružinskih socialnih mrežah in skupaj z njim raziskujemo in ustvarjamo zanj najbolj ugoden razplet. Tu je še zlasti pomembno sodelovanje s centrom za socialno delo, ki je pristojen za upravni postopek, s katerim v skladu z zakonodajo uredi mladostnikovo bivanje izven družine. V šestih letih je od 345 mladostnikov šlo živeti izven družine 184 mladostnikov.

Če se nam posreči ustvariti pogoje za socialno delo z družino v KCM, je treba mladostnika v začetnih pogovorih po navadi opogumiti in spodbuditi k sodelovanju s starši. Mladostnik potrebuje zagotovilo, da je v varni situaciji, v kateri bo lahko spregovoril, in da ima zaščito strokovnih delavcev, če bo treba.

Pripravljala sva se na jutrišnji pogovor s starši. Potem sem klical starše in govoril z obema. Poskusil sem pomiriti očeta, ki je Sari že grozil, da si bo nekaj naredil. Ob tem pogovoru je bila Sara prisotna in zadovoljna. S Saro se pri načrtovanju dneva še pogovarjava in se z določanjem konkretnih tem pripravljava na današnji pogovor s starši.

Z mladostnikom opravimo več pogovorov, v katerih prevzema vlogo aktivnega udeleženca v soustvarjanju ugodnih razpletov. Pogovori so namenjeni tudi pripravi na skupne pogovore s starši.

Strah jo je, če bi šla v četrtek domov in se čez nekaj časa spet vrnila v KCM. Sporočil sem ji, da to ni nič slabega in da so ji naša vrata vedno odprta. Potem sem jo vprašal, če je realno pričakovati, da bi se vse njene stiske po enem pogovoru s starši toliko ublažile, da bi bilo zanj varno oditi domov. Misli, da ne. Vprašal sem jo tudi, kaj se mora zgoditi oz. kako bo vedela, da so se stvari doma tako spremenile, kot pravi sestra. Pravi, da bo to začutila, in se zaveda, da bo treba veliko volje vse družine. Sara pove, da se počuti zelo ohromljena, da nosi težko breme zaradi četrtkovega pogovora in pričakovanja staršev, da pride domov. Počuti se kot pred dnevi,

ko je govorila, da želi umreti. Ugotovimo, da bi šla domov le, da bi ugodila mami, in da jo je močno strah. V pogovoru ji ponujava različne možnosti, kot varovalke, ki bi ji pomagale pri odločitvi. Ponudiva ji možnost, da gre domov za štiri dni in se potem z vso družino vrne v KCM. Takrat lahko ostane v KCM. Dogovorimo se tudi o področjih sprememb, na katera bo doma pozorna. Vsak dan bo pisala refleksijo.

V svetovalnih pogovorih z mladostnikom poskuša strokovni delavec ustvariti pogoje za dialog, v katerem bo mogoče raziskovati mladostnikovo sliko družinskega življenja pred prihodom v KCM, iskati nove poti, povzeti dogajanje s preteklih skupnih pogovorov, analizirati konkretne dogodke. V takih pogovorih se soustvarjajo nova razumevanja, novi dogovori, nova zgodba. Strokovni delavec je v dialogu usmerjen bolj k virom moči, k možnostim in priložnostim kakor v problem.

Zelo pomemben je prvi pogovor z družino. Strokovni delavec ga vodi v smeri instrumentalne definicije problema (Lüssi 1991).

Starša ne zmoreta formulirati cilja današnjega pogovora; mama niti pričakovanja, da bo šla Sara domov, ne izrazi brez moje pomoči. Ko dobi od Sare negativen odgovor, ji postane zelo hudo in joče. Oče kar zadovoljno molči.

Strokovni delavec predstavi udeležnim namen tega pogovora in z njimi podeli, ubesedi pomemben korak – instrumentalno definicijo problema. Vsi udeleženi še enkrat skupaj potrdijo dogovor o sodelovanju; za to je potreben čas. Ko sklenejo dogovor o vzpostavljanju delovnega odnosa, nadaljujejo instrumentalno definicijo problema. Delavec zagotovi čas, vzpostavi pogoje za pogovor, omogoči prostor vsem udeležnim, da vstopijo s svojo definicijo problema in zelenega razpleta. Ob koncu skupaj oblikujejo instrumentalno definicijo problema, ki že vsebuje mogoč prispevek vsakega k rešitvi, in začrtajo delovni projekt pomoči.

Po prvem pogovoru z družino se zvrsti še nekaj skupnih pogovorov, katerih cilj je uresničevanje skupno zastavljenih ciljev in soustvarjanje ugodnih razpletov za vse udeležene v problemu. Dobri razpleti se lahko soustvarijo, ko vsi udeleženi sodelujejo v delovnem odnosu. Strokovni delavec je vodja delovnega projekta; vabi ljudi,

omogoča sodelovanje in vodi k ciljem. Tu gre za osebno vodenje; strokovni delavec je režiser in udeleženi opazovalec (Bouwkamp, Vries 1995).

Hči je prizadeta, ker ji oče očita, da nič ne dela, čeprav marsikaj naredi. Oče se obveže, da ne bo uporabljal besede »nič« in da bo povedal, kaj želi, da naredijo, ne bo jih zmerjal. Oče se zaradi užaljenosti zapira v sobo. V teh obdobjih mama pošilja k očetu Saro, da ga pokliče na kosilo. Sari je to zelo mučno, ker je deležna očetovega nerganja. Dogovorimo se, da žena sama pokliče moža na kosilo. Vse tri spomnim na prijetne trenutke, ki so jih preživeli skupaj, in predlagam, da tega ne opustijo.

V fazi razreševanja krize lahko v procesu dela KCM pričakujemo različne zaplete. Dobro je, da je KCM dovolj varen prostor, kjer so zapleti mogoči in dovoljeni, drugače lahko zaplet pretrga sodelovanje.

Sara po prihodu iz šole pove, da je v šoli napisala na mizo: »Hočem umreti.« Ne ve, zakaj. Ko o tem govoriva, pove, da je že večkrat razmišljala, da bi se kam vrgla. Govorila je tudi o četrtkovem pogovoru s starši. Pričakuje, da bo rešila vse, kar bi rada rešila, in šla domov.

Strokovni delavci morajo v zapletu videti priložnost za nadaljnje delo, priložnost za pristnejši stik z mladostnikom, novo temo za pogovor.

S sodelavcem ji odslikava očeta oz. to, kako se nam zdi, da gleda oče na situacijo. Veliko govorimo o tem, kako pomembno je za očeta delo, zato težko sprejema, da vsi ne delajo toliko. Na koncu se dogovorimo, da bo zapisala teme, o katerih želi spregovoriti v četrtek.

Mladostniku sporočimo, da je sprejet tudi s soprodrsljaji, ne naložimo mu dodatnih občutkov krivde in spodbudimo ga k nadaljnjemu sodelovanju.

Po vrnitvi iz obiska v domačem kraju Sara pove, da se je znašla v veliki stiski. V tem pogovoru je omenila tudi dogodek, ko je bila spolno zlorabljena. Pove, da se je to zgodilo samo enkrat. Govorili sva zlasti o tem, kako predeluje ta dogodek, in ali ocenjuje, da potrebuje pomoč. Predstavim je namen in pomen pogovarjanja o tem in ji ponudim pomoč. Dogovoriva se, da premisli do ponedeljka in mi sporoči, ali bi še rada govorila o tej temi.

ŽIVLJENJE OTROK IN MLADOSTNIKOV V KCM

Izvirni delovni projekt za mladostnika ni pomemben le za reševanje težave v obliki svetovnih pogovorov, ampak je mladostnik, ki začasno živi v KCM, vključen v celotno dogajanje v centru, v tamkajšnji način življenja. Če je vpisan v kakšno šolo, jo obiskuje naprej, kar je lahko še dodaten »projekt«.

Mladostnik v KCM živi v skupini z ostalimi mladostniki in zaposlenimi. Življenje v skupini pomeni prilagajanje, delo na odnosih z drugimi, nova poznanstva, nove izkušnje. Mladostnik se »tukaj in zdaj« v skupini uči veščin za življenje, dobi lahko pozitivne izkušnje o sebi. Strokovni delavci skrbijo za prijetno vzdušje, kjer se lahko mladostnik sprosti, dobro počuti; mladostnika usmerjajo v aktivnosti, kjer je močan, kjer lahko dobi potrditev, in tako mobilizirajo njegove vire moči (Saleeby 1997). Mladostnik na tej podlagi gradi svojo samopodobo.

Sara je pri pogajanju za ugoditev njenim željam precej okorna in boječa. Spodbujam jo k pogajanju z argumenti. Pove mi, da doma takega pogovora ni bila vajena in da so običajno to določili starši.

Mladostnikov dan v KCM je strukturiran, njegove aktivnosti so vnaprej določene, saj mu to zbuja občutek varnosti, kar v času krize nujno potrebuje.

Sara je vstala ob osmih, pravi, da je dobro spala. Pojedla je zajtrk, potem se je odločila, da se bo učila, šla na sprehod in v trgovino ter si skuhala kosilo, ker ji jedilnik ni ustrezal.

Določena so hišna pravila in aktivnosti se dnevno načrtujejo; mladostniki se ob jasno določenih pravilih in dogovorjenem preživljanju dneva počutijo varne in znotraj teh meja tudi svobodne.

Pomemben del dneva v KCM je večerni pogovor, refleksija, kjer vsak mladostnik opiše, kaj se mu je dogajalo v minulem dnevu, govori o svojih občutkih, o svojih skrbih, težavah.

Sara začne govoriti o stiskah, ki jih doživlja doma. Kako močno si želi, da bi jo mama kdaj objela, jo slišala, da je oče ne bi poniževal. Kako včasih obupa. Kako močne občutke krivde ima.

Tako strukturiran prostor in čas pomenita priložnost za razreševanje konfliktov v skupini, za pogovor o izbrani temi pa tudi za načrtovanje aktivnosti prihodnjega dne. S tem sklenemo dogajanje preživetega dne in se počasi pripravimo na večerni počitek.

Mladostniki ob sodelovanju strokovnih delavcev sami opravljajo hišna opravila (skrbijo za čistočo hiše, obroke, nakupe itn.). S tem se nekateri naučijo novih del in prvič prevzamejo tovrstne odgovornosti. Mladostniki ponavadi čutijo zadovoljstvo, ko lahko samostojno skrbijo za dnevna hišna opravila, ko dobro opravijo delo in ko je delo celo nekaj prijetnega.

Mladim v KCM omogočimo aktivno preživljanje prostega časa, saj imajo tako priložnost, da pridobijo številna nova pozitivna doživetja, na podlagi katerih lahko gradijo svojo samopodobo. Skupno preživljanje prostega časa s strokovnimi delavci je tudi priložnost za vzpostavljanje pristnejšega stika z mladostnikom. O doživetem se strokovni delavci z mladostniki pogovarjajo, mladostniki doživetja tudi zapišejo – tudi na ta način se soustvarja nova zgodba.

Pogosto imajo mladostniki, ki pridejo v KCM, težave tudi v šoli. Reševanju težave, ki je bila vzrok za umik iz družinskega okolja, se pridruži tudi reševanje težav v šoli. Tu gre zlasti za skrb, da mladostnik ostane vključen v šolanje, saj je izključenost nevarna; pridobitev izobrazbe pomeni določeno varnost, garancijo za prihodnost. Strokovni delavci v sodelovanju s šolo in skupaj z mladostnikom zastavijo izviren delovni projekt za šolsko uspešnost, v katerega so vključeni vsi, ki jih potrebujemo. V tem projektu morajo biti deleži posameznika eksplicitno dogovorjeni in proti jih je treba evalvirati (včasih tudi dnevno). Mladostnik ima v KCM tudi spodbudno okolje, kjer se lahko posveti šolskemu delu; ob sprotne dogovarjanju in preverjanju šolskega dela pridobi nove izkušnje o načrtovanju in načinu učenja.

SKLEPNI DEL PROCESA

V procesu dela lahko ob določenem zapletu pride do predčasnega zaključnega pogovora. Strokovni delavci mladostnika ob zapletu spodbudijo k redefiniranju namena njegovega bivanja v KCM in sklenejo dogovor o nadaljnjem sodelovanju. Če se jim ne posreči ustvariti pogojev za to, ob koncu definirajo nadaljnje korake dela, tako da

so vsi vpleteni opremljeni z eksplicitnimi dogovori o nadaljnjem življenju in delu. Strokovni delavec vodi pogovor tako, da se lahko kljub nastalemu zapletu vedno nadaljuje. Sklepni pogovori, ki se ne nadaljujejo, niso primerni za konfrontacije (Bouwkamp, Vries 1995). (Tudi sicer se mora strokovni delavec zelo previdno odločati za konfrontacijo. Presoditi mora, ali so za to ustrezne okoliščine, in konfrontacijo zaokrožiti, drugače lahko povzroči blokado za nadaljnje sodelovanje, tako da ima konfrontacija nasproten učinek od zelenega.)

Predčasno se lahko proces dela sklene tudi z begom mladostnika iz KCM (v šestih letih je od 345 mladostnikov, ki so bivali v KCM, 21 šlo neznano kam). Takrat o tem obvestijo policijo in starše in se z ostalimi vpletenimi dogovorijo nadaljnje korake.

Dober izid je, kadar je konec procesa dela dogovorjen. Če se mladostnik vrača v družino, se delo sklene s skupnim (sklepnim) pogovorom. S tem se delovni projekt v KCM konča. Strokovni delavec vodi sklepni pogovor v smeri uresničevanja skupno zastavljenih ciljev, k uresničitvi delovnega projekta. Zaželeno je, da se pogovor sklene z dogovorom o nadaljnjem skupnem življenju, ki ga zapišemo v pisni obliki.

Staršema smo predstavili zamisel, da bi šla Sara danes domov, v torek pa bi se vsa družina vrnila na pogovor o skupaj preživetih dneh. Starša to sprejmeta, Druga hči pove, da ne bo mogla priti zaradi šolskih obveznosti. Dogovorili smo se za nadaljnjo svetovalno obravnavo v KCM.

Pisni dogovor je uporaben pripomoček za nadaljevanje skupnega življenja, kjer so konkretno zapisani soustvarjeni ugodni razpleti za družino. Pomembno je, da ob končevanju še enkrat povzamemo ves proces dela v KCM.

Če se nam je med procesom dela posrečilo postaviti temelje za skupno življenje družinskih članov, se na koncu mladostnik vrne domov. Lahko pa se proces dela konča tudi z mladostnikovim začasnim odhodom iz družine. Dobro je, če se nam posreči o tem skleniti dogovor s starši.

Tudi ko končujemo delovni projekt, v katerem starši niso sodelovali, je pomembno, ga sklenemo z eksplicitnimi dogovori o nadaljnjem življenju in delu vseh udeleženih v problemu. Razplet naj bi bil soustvarjen in dogovorjen z mladostnikom

in ostalimi udeleženimi v delovnem projektu. Mladostnik za nadaljnje življenje potrebuje varno socialno mrežo.

Veliko družin po mladostnikovem bivanju v KCM potrebuje dobro načrtovano nadaljnjo pomoč, saj se s procesom dela v KCM postavijo le temelji za nadaljnje skupno življenje. Ko akutna kriza mine, je težko nadaljevati kontinuirano delo v KCM, saj ljudje ne zmorejo dolgo redno prihajati na pogovore oziroma menijo, da potrebujejo pomoč le, ko doživljajo stisko. Družinski člani in strokovni delavec morajo ubesediti, kaj pričakujejo od nadaljnjega dela, družina mora biti vedno znova povabljen k sodelovanju, ki ga je treba redefinirati, če ni mogoče uresničevati prejšnjega dogovora.

Nadaljnje delo z družino (po mladostnikovem bivanju v KCM) je dodaten program kriznega centra za mlade. Družina naj bi se pozneje obrnila po pomoč na druge, za to ustrezne institucije (centri za socialno delo, svetovalni centri ipd.). O tem je treba ob koncu procesa dela v KCM sprejeti dogovor.

SKLEP

S predstavljenim modelom sva želeli opisati proces pomoči, ki smo ga v letih delovanja soustvarjali strokovni delavci v KCM. Razumeva ga kot mogoč okvir za delo, kot pomoč strokovnemu delavcu pri večji razvidnosti posameznih faz dela, procesov, ki se odvijajo pri mladostniku in družini v času krize, in pri razvidnosti njegove strokovne vloge. Ne želiva, da bi model vodil k togi praksi, ki ne bi upoštevala pomembnega načela pomagajočih poklicev, da »vedno začnemo tam, kjer je uporabnik« (Franklin, Jordan 1999: 121). Še enkrat poudarjava, da je treba znotraj predstavljenega modela vedno znova, za vsakega mladostnika posebej in skupaj z njim soustvariti izviren delovni projekt pomoči.

Pomemben korak k dobri praksi v kriznih centrih za mlade vidiva v tem, da se strokovni delavec odloči in vedno znova zavestno vzpostavlja pogoje, s katerimi je mogoče ta model prevajati v prakso. Pri tem je pomembno, da ostane v dialogu s sabo in s sodelavci v timu ter reflektira svoje delo, ga vedno znova povezuje s teorijo in nadgrajuje znanje.

VIRI

- ARAMBAŠIČ, L. (2000), Stresni i traumatski dogadjaji i njihove posljedice. V: ARAMBAŠIČ, L. (ur.), *Psihološke krizne intervencije: Psihološka prva pomoć nakon kriznih događaja*. Zagreb: Društvo za psihološko pomoć (11–33).
- ČAČINOVIĆ VOGRINČIČ, G. (1992), *Psihodinamski procesi v družinski skupini*. Ljubljana: Advance.
- (1998), *Psihologija družine: Prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- (1999/2000), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: VŠSD (študijsko gradivo).
- (2001/2002), Sodelovanje z matično družino. *Predavanja v šolskem letu 2001/2002*. Ljubljana: VŠSD.
- (2002), Koncept delovnega odnosa v socialnem delu. *Socialno delo*, 41, 2: 91–96.
- LÜSSI, P. (1990), Sistemski nauk v socialnem delu. *Socialno delo*, 29, 1–3: 81–94.
- MEŠL, N. (2003), *Analiza procesa dela v Kriznem centru za mlade Celje in oblikovanje modela krizne intervencije*. Univerza v Ljubljani: FDV (magistrsko delo).
- MIKUŠ KOS, A., SLODNJAK, V. (2000), *Nesreče, tavnatski dogodki in šola; Pomoč v stiski*. Ljubljana: Pedagoška obzorja.
- RENER, T. (2000), Ranljivost, mladi in zasebno okolje. V: ULE, M., et al., *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad republike Slovenije za mladino in Aristej (91–119).
- SALEEBEY, D. (ur.) (1997), *The Strenght Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman.
- TEKAVČIČ GRAD, O. (1994), Kriza in intervencija v krizi. V: TEKAVČIČ GRAD, O. (ur.), *Pomoč človeku v stiski*. Ljubljana: Litterapicta (1–4).
- VIZEK VIDOVIČ, V., ARAMBAŠIČ, L. (2000), Psihološke krizne intervencije. V: ARAMBAŠIČ, L. (ur.), *Psihološke krizne intervencije: Psihološka prva pomoć nakon kriznih događaja*. Zagreb: Društvo za psihološko pomoć (57–92).
- VRIES, S. De, BOUWKAMP, R. (1995), *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec, Firis.